

СТАНОВИЩЕ

от д.ф.н. Любка Петрова Липчева-Пранджева,

професор в ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по:

област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
докторска програма Българска литература

Автор: Теодора Петрова Кашилска

Тема: Свидетелски почерци на българската литературна история (Писателските мемоари за периода между двете световни войни)

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Любка Петрова Липчева-Пранджева, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-698 от 26.03.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Свидетелски почерци на българската литературна история (Писателските мемоари за периода между двете световни войни)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование в област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война). Автор на дисертационния труд е Теодора Петрова Кашилска, докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Българска литература и теория на литературата“, научен ръководител на която съм аз.

Представеният от докторантката Теодора Кашилска комплект материали по процедурата за защита е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички изискуеми документи.

Теодора Кашилска е възпитаник на Пловдивския университет – през 2014 г. завършва бакалавърска специалност „Българска филология“, през 2015 магистърската програма „Актуална българистика“, а в периода 2018 – 2021 г. е редовен докторант. От 2017 г. до момента преподава български език и литература на ученици от 5. до 12 клас. в частен образователен център.

2. Актуалност на тематиката и познаване на проблематиката

Предложеният за обсъждане дисертационен труд на Теодора Кашилска „Свидетелски почерци на българската литературна история (писателските мемоари за периода между двете световни войни)“ разработва актуална и едновременно с това перспективна тема, която предпоставя като задължителна визията за метафикционалния характер на литературноисторическия дискурс. Като позиционира свидетелските разкази на творческите личности в цен-

търа на множеството наративи за литературната комуникация от даден период (в случая десетилетията между двете световни войни), темата създава ново и различно конструирано изследователско поле.

Уводът към дисертационното изследване проявява ясно съзнание за комплексността на проблематиката, която това поле засича: динамиката на литературните процеси от периода; разночетенията (ценностни, естетически, идеологически) в сериозния масив от литературно-исторически наративи, създавани непосредствено след междувоенния период, през периода на тоталитарния социализъм, през последните няколко десетилетия; процесите на изграждане на културна памет чрез тези наративи и диалоговите напрежения между тях и паметта на личното; опитите за контрол върху многопосочните интерпретации на паметта и т.н.

3. Методика на изследването

Уводът изпълнява и още една от задължителните си задачи – посочва методологическия инструментариум, с който дисертацията избира да работи, като извлича понятийния си апарат (*памет, колективна памет, мемоар, история, наратив* и др.) сборно от различни теоретични модели: Колингууд, Ханс Роберт Яус, Ян Асман, Пиер Нора. Подобно ползване на теоретичните концепти (на принципа на „брикольора“ или на принципа на опорен „тълковен речник“) би могло да предизвика възражения, но разгърнатите и защитени в следващите части на дисертацията изследователски визии всъщност проявяват едно доста пълноценно разбиране на заявените в увода модели. Далеч по-рехавя е връзката между тези модели и последвалото презентиране на българските гласове в същия изследователски ареал, обвързани естествено с българската литературноисторическа събитийност. Дисертантката се е опитала да бъде максимално коректна в открояването на приносите на конкретните научни изложения, въпреки че не малка част от посочените изследвания всъщност оперират с друг сегмент на културната памет – национално митологемното в мемоарните наративи за историческото минало.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Първа глава от дисертационния труд конструира самото изследователско поле като внимателно и авторефлексивно коментира изграждането на основния корпус от текстове – от описа на писателските мемоари, отчитащ както типа авторски статут, така и варирането на текстовете при вторите издания и изданията сборници до т.н. гранични случаи. Проследен е динамичният процес на натрупване на корпуса и са коментирани съотнасянията на „пикови“ в издателската практика периоди (например 60-те години) със спецификата на социокултурния контекст. Специално внимание е отделено на мемоарите като „литература на чекмеджето“. Дисертантката работи прецизно с литературната фактология, като се стреми да проектира възможните интерпретаторски различия, които би предизвикало всяко нейно пренарежда-

не. Втората част на тази глава предлага жанров спектър на корпуса, търси основните тематични полета на писателските мемоари за литературната събитийност, посочва събития, проявяващи по-висока „температура“ на наративна памет.

В тази първа глава почти всичко би могло да бъде посочено като приносно, доколкото за първи път се постига и цялостен разказ за възникване на корпуса, и цялостен модел за неговото вътрешно структуриране. Изследователските възможности на докторантката се изясняват далеч по-ярко обаче в следващите глави – тъкмо там, където литературната текстовост и мемоарите около нея са били многократно основа за интерпретаторски визии. Въведеното понятие *егонаратив* позволява да се открие една триада от авторски субекти (а чрез тях и на мемоарна текстовост), която иначе трудно бихме могли да срещнем в единен план на тълкуване: Кирил Христов – Дора Габе – Богомил Райнов. Мемоарът, при който „съзнателното и целенасочено моделиране на литературна памет“ е моделиране на фигурата на писателския Аз в колективната памет, избира различни наративни стратегии: при Кирил Христов „другите“ на литературната сцена постъпателно са ценностно заличени, за да остане пиедестално паметникът на единствения, поета на Нацията; при Дора Габе – другите и каноничното им помнене отзивчиво съответства на контекстните промени, но само за да може да удостовери неизменно присъствие на поетесата в редицата им; при Б. Райнов паметта променя и пренаглежда светлосенките в образа на бащата / на класика Николай Райнов, за да запази ярко видим (винаги „красив“) портретът на един български Дориан Грей. Впрочем интерпретацията убедително демонстрира, че *мемоарът егонаратив* не е и не би трябвало да се чете като мистифицирана автобиография – саморефлексията тук е избрала различна, далеч по-неутрална / „обективистка“ жанрова територия.

Анализационните усилия в трета и четвърта глава на дисертацията проучват механизмите на конструиране памет в две посоки: консолидиране на паметта около високоценени фигури на националния литературен канон (фигури, които попълват портретуването на нацията като културна идентичност) и пространните разкази – наративите, които създават цялостна панорамна визия за периода или съдържат моделно предложение за такава визия. В тези две глава дисертацията в пълнота се справя със задачата да изследва напреженията между институционалния контрол над литературноисторическия наратив и множествеността на частните разкази на паметта за текстовете, фигурите, събитията на литературата от периода. Относително отклонение от тази задача предлагат само страниците, посветени на мемоарите около писателската фигура на Йовков – анализът тук извлича любопитен процес на „пренос“ на идентичност: психологическият модел на Йовковия персонаж на мъдреца (мълчаливеца, разговарящ с природата и с Бога) се превръща в ключ на наративното моделиране на паметта за самия автор.

Страниците, проследяващи късното изграждане на мемоарния портрет на Смирненски като „идеологическа икона“, са несъмнено приносни (и тук имам пред вид както актуалните

дебати около културата на тоталитарния социализъм, така и днешните прочити на поетиката на Смирненски). Почти педантично са проследени микросюжетите, следващи диктата на пожеланата памет, за да се открие балансът, към който идеологическото се стреми и всъщност успешно постига – моделирането на фигурата поета от паметта (т.е. „автентичната“ фигура – принадлежната стойност, за която говори Р. Барт) като фигура, съответна на идеологическото прекрояване на творчеството му.

Наблюдавана откъм този тип напрежения, третата част предлага интересно редуване на властова овладяност на колективното помнене (19-те тома на поредицата „Литературни мемоари“ на издателство „Български писател“, академичната история на БЛ 4 тома (62-76), учебникарската литература) и различията на паметта на частния наратив, деструктуриращ и тъкмо затова успешно вклинен в идеологическия дискурс („Път през годините“ на К. Константинов, „Спомени за културния живот между двете световни войни“ на К. Кръстев, донякъде и „Познавах тези хора“ на Борис Делчев).

Обстойният анализ на „Път през годините“ проследява реторическите стратегии в мемоарния текст на К. Константинов за справяне с властващата тоталитарна цензура. Високата оценка на българските символисти, демитологизацията на Вапцаров (един „несъмнен поет“, който не се нуждае от „нимбата на мъченик“, за да бъде ценена поезията му); предложеният различен прочит на класика Йовков; настоятелното „напомняне“ за ролята на Димитър Подвързачов и Боян Пенев – дисертацията разкрива една панорама на българската литература, която „помни българския литературен живот от началото на XX век в многообразието на търсачеството му“.

Появили се вече в самия край на 80-те, „Спомени за културния живот между двете световни войни“ (1988) на К. Кръстев имат не само други задачи, но съвсем различна стратегия – анализът откроява как паметта за локалното, за ямболските модернисти и техните експерименти, за „Кресчендо“, „Везни“, „Златорог“, за литературните групи и техните доайени задава изследователската „програма“ на литературноисторическия дискурс през следващите три десетилетия. С това дисертационният труд влиза в собственото си настояще и кръгово затваря разказа за високата функционалност на писателските мемоари – от доста опростеното (бих казала методологически високомерно) разбиране за тази мемоаристика като биографично тясното / не особено естетично дребнотемие около битуването на високата литература (едно високомерие, което личи в оскъдицата на изследователския интерес към темата у нас), текстът на дисертацията убедително ни е извел към пълноценното ѝ включване в динамиката на самите конструкции за литературна памет.

5. Преценка на публикациите

Докторантката е приложила шест публикации по темата на дисертационния труд в реферирани научни издания, като три от тях са и индексирани в международната база данни Web of Science. Публикациите са резултат от участията на Т. Кашилска в национални и меж-

дународни форуми в периода 2019 – 2023 г. Разработките на дисертационната проблематика са получили своевременно и пълноценно публично представяне.

6. Автореферат и личния принос на докторанта

Авторефератът отговорно и пълноценно пресъздава структурата и съдържанието на дисертацията и дава възможност на читателя за изграждане на цялостна оценъчна позиция за стойностите на труда. В приложения списък с открити приноси (7 на брой) личи точна самопреценка за постигнатите резултати и ясно съзнание за отворените нови изследователски полета.

7. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Постиженията на дисертационния труд са разположени на различни равнища: съставеният корпус от писателски мемоари за периода между двете световни войни предоставя богат библиографски източник; предложената цялостна визия за писателските мемоари и изграденият чрез нея модел за вътрешното структуриране на текстовия корпус (авторски статуси, жанрова класификация, тематични полета) позволяват разширяване на изследователските усилия по посока на целенасоченото моделиране / контролиране на колективната памет; въведеното понятие *егонаратив* тепърва ще доказва своята възможна функционалност и извън чисто мемоарната текстовост; съпоставителното четене и открояване на основните варианти на диалогичност между наративите на писателската памет и литературноисторическите наративите е подход, който очаква допълващо включване на текстовост – на оперативната литературна критика, на медийните изяви на писателите, на архивните материали, на издателските къщи и т.н. Всичко това ми дава основание да препоръчам на дисертантката едно последващо завръщане към този текст с намерение за неговото публикуване като монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение бих искала да подчертая, че справянето с комплексната проблематика на дисертационната тема демонстрира висока ерудиция, много добър филологически усет, подчертани възможности за работа на всички нива на текстовостта – от поетиката на конкретната творба до различията на интерпретаторското ѝ присъствие в множество социокултурни контексти.

Смятам, че изследването на Теодора Кашилска отговаря изцяло на критериите за академичен труд с приносен характер, както и **на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди на докторантката Теодора Кашилска образователната и научна степен „доктор“* в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Българска литература.

7.05.2024 г.

Изготвил становището:

проф. д.ф.н. Любка Липчева-Пранджева